

TOMASZ ALEKSANDROWICZ¹

ORCID: 0000-0002-3419-5577

USTALENIE ATRAKTORA JAKO KLUCZOWY ELEMENT PROGNOZOWANIA ZAGROŻEŃ TERRORYSTYCZNYCH NA POZIOMIE TAKTYCZNYM

Wprowadzenie

Truizmem jest stwierdzenie, że terroryści mają nad państwem przewagę — mogą dokonać zamachu w wybranym przez siebie czasie, uderzając w wybrany przez siebie cel i wykorzystując wybrany przez siebie *modus operandi*, a państwo demokratyczne nie jest w stanie chronić wszystkiego przez cały czas i przed każdym rodzajem zamachu. Nie oznacza to wszakże, że państwo pozostaje wobec terrorystów bezbronne. Stosowanie wypracowanych procedur utrudnia dokonanie zamachu, a skuteczne rozpoznanie operacyjne pozwala na przerwanie przygotowań do niego, a tym samym — udaremnienie zamachu. Na każdym poziomie — strategicznym, operacyjnym i taktycznym — konieczne jest jednak prognozowanie zagrożeń, przy czym za najtrudniejsze należy uznać prognozowanie na poziomie taktycznym, a więc określenie miejsca zdarzenia, czasu i *modus operandi*. Wymaga to zastosowania szczególnych metod analitycznych, na poziomie taktycznym mamy bowiem *de facto* do czynienia z wykorzystaniem

¹ Dr hab. Tomasz Aleksandrowicz, prof. APwSz — autor zajmuje się prawnymi, międzynarodowymi i politycznymi aspektami współczesnego terroryzmu. Naukowo interesuje się problematyką walki informacyjnej, koncepcjami suwerenności państwa narodowego w dobie globalizacji i integracji europejskiej oraz problemami służb specjalnych, analizy informacji i bezpieczeństwa. Wieloletni analityk, były funkcjonariusz służb specjalnych, większość życia zawodowego związany z administracją publiczną. Autor ponad stu pozycji książkowych i artykułów naukowych, m.in.: *Komentarz do ustawy o dostępie do informacji publicznej* (Warszawa 2006), *Terroryzm międzynarodowy* (Warszawa 2008, 2015), *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej* (Warszawa 2011, 2018), *Świat w sieci. Państwa — społeczeństwa — ludzie. W poszukiwaniu nowego paradygmatu bezpieczeństwa narodowego* (Warszawa 2014, 2018), *Podstawy walki informacyjnej* (Warszawa 2016), *Kluczowe megatrendy w bezpieczeństwie państwa w XXI* (Warszawa 2020), *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa w ujęciu systemowym. Budowanie zdolności defensywnych i ofensywnych w infosferze* (Warszawa 2021), *Prognozowanie zagrożeń terrorystycznych. Aspekty metodologiczne* (Warszawa 2022).

Adres do korespondencji: <t.aleksandrowicz@apol.edu.pl>.

ustaleń wynikających z prognoz strategicznych i operacyjnych i połączeniem ich z rezultatami rozpoznania operacyjnego. Jako jedną z istotnych metod przydatnych w procesie prognozowania zagrożeń terrorystycznych na poziomie taktycznym jest ustalenie atraktora — obiektu, który spełnia kryteria stosowane przez terrorystów przy wyborze celu, czasu i *modus operandi* zamachu. Jak zauważa Andrzej P. Przemyski, terroryści, planując dokonanie zamachu, biorą pod uwagę następujące czynniki:

- Psychologiczne, bezpośrednio związane z oceną potencjalnego wpływu zamachu na opinię publiczną. Z punktu widzenia terrorystów zamach spełnia swoją funkcję, jeśli jest wystarczająco spektakularny, by przyciągnąć uwagę opinii publicznej i ją zastraszyć. Cel ten można osiągnąć zarówno poprzez wybór odpowiedniego obiektu ataku, jak i *modus operandi*. Stąd też niekoniecznie musi być to zamach na wielką skalę, pociągający za sobą setki ofiar, może to być np. seria zamachów dokonanych za pomocą stosunkowo prostych środków czy też nawet śmierć pojedynczej osoby, pełniącej specyficzną funkcję społeczną i w oczach społeczeństwa pozostającą tradycyjnie poza kręgiem ofiar (np. duchowny w Europie Zachodniej)².
- Technologiczne, związane z łatwością dostępu do obiektu i skutecznością jego ochrony.
- Organizacyjne, określające stopień trudności dostarczenia na miejsce zamachu narzędzi niezbędnych do jego przeprowadzenia (np. broń, materiały wybuchowe), bezpośrednich realizatorów, a w przypadku zamachu niesamobójczego — również wyznaczenie dróg odejścia (ucieczki sprawców)³.

Metodyka prognozowania zagrożeń terrorystycznych Poziom strategiczny, operacyjny i taktyczny

Z racjonalnymi sposobami prognozowania mamy do czynienia wówczas, gdy proces budowy prognozy opiera się na logicznym rozumowaniu przechodzącym od analizy zbioru faktów należących do przeszłości i/lub teraźniejszości (przesłanek — faza diagnostyczna) do wniosków (faza określania przyszłości). Sposoby racjonalne mają charakter naukowy, czyli są oparte na regułach naukowych, lub zdroworozsądkowy — wówczas opierają się na doświadczeniu życiowym. Można także wskazać na metody ilościowe (matematyczne), które znajdują zastosowanie tam, gdzie analizowaną

² Przykładem takiego zamachu było np. zabójstwo księdza Jacquesa Hamela w normandzkim kościele w Saint-Etienne-du-Rouvray. Zob. W. Sokała, *Konsekwencje asymetrii „miecza” i „tarczy”. Studium skuteczności wybranych narzędzi w zwalczaniu nowej fali terroryzmu w Europie* [w:] W. Zubrzycki, K. Jałoszyński, A. Babiński (red. nauk.), *Polska ustawa antyterrorystyczna — odpowiedź na zagrożenia współczesnym terroryzmem*, Szczytno 2016, s. 156.

³ Na temat kryteriów wyboru celu zamachu terrorystycznego zob. A.P. Przemyski, *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)* [w:] E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 522–523.

i prognozowaną rzeczywistość można kwantyfikować oraz jakościowe (opisowe), stosowane w sytuacjach, które nie poddają się kwantyfikacji; w praktyce nauk społecznych częstokroć stosowane są metody mieszane.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na podstawowe metody prognozowania, a więc:

- ekstrapolację,
- metody oparte na analogii,
- metody heurystyczne (zwane niekiedy *metodami twórczego myślenia lub metodami eksperckimi*), w tym m.in. burzę mózgów, metodę delficką i analizę morfologiczną,
- analizę scenariuszową,
- modelowanie i symulacje.

W ostatnich dziesięcioleciach pojawiła się również analiza sieciowa (analiza sieci społecznych), oparta na teorii grafów⁴.

Budowanie prognoz zagrożeń terrorystycznych wymaga zastosowania podejścia systemowego, mówiąc ogólnie — zastosowania analizy systemowej. Prognoza zagrożeń terrorystycznych musi bowiem — jeśli ma mieć znaczenie użyteczne — odpowiedzieć na szereg pytań, w tym m.in.:

- Czy istnieją zagrożenia terrorystyczne?
- Jakie tendencje można zaobserwować w określonym przedziale czasowym?
- Jakie czynniki je wywołują?
- Jakie organizacje (nurdy) stwarzają takie zagrożenie?
- Czy i jakie państwa wspierają działalność organizacji terrorystycznych?
- Jakie państwa (regiony) są wykorzystywane przez terrorystów jako *safe heaven*?
- Jakie są możliwości operacyjne poszczególnych organizacji terrorystycznych?
- Jakie jest zaplecze finansowe poszczególnych organizacji terrorystycznych?
- Jakie *modus operandi* jest/ może być wykorzystywany podczas zamachów?
- Czy działania antyterrorystyczne podejmowane dotychczas wpłynęły na zachowania terrorystów, m.in. na *modus operandi* czy wybór celów zamachu?
- Jakie cele są uznawane za atrakcyjne z punktu widzenia terrorystów?
- Co może wskazywać, że zamach terrorystyczny jest/ może być przygotowywany?
- Jakie wydarzenia (np. imprezy masowe, niepokoje społeczne itp.) mogą skłonić terrorystów do dokonania zamachu w określonym przedziale czasowym?

Uzyskanie odpowiedzi na te pytania pozwala m.in. na racjonalne przygotowanie polityki zwalczania terroryzmu na każdym poziomie: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Tak np. identyfikacja czynników wpływających na wzrost zagrożeń terrorystycznych pozwala na podjęcie próby ich wyeliminowania lub co najmniej ograniczenia ich wpływu, w tym także

⁴ Zob. T. Aleksandrowicz, *Prognozowanie zagrożeń terrorystycznych. Aspekty metodologiczne*, Warszawa 2022, s. 31–41.

podejmowanie działań wobec państw popierających określone organizacje terrorystyczne; znajomość mechanizmów finansowania terroryzmu i funkcjonowania zaplecza logistycznego organizacji terrorystycznych jest podstawą do podejmowania działań mających na celu maksymalne utrudnienie/uniemożliwienie tego typu działań. Znajomość *modus operandi* pozwala na prowadzenie odpowiednich szkoleń pododdziałów kontrterrorystycznych i wprowadzanie odpowiednich zabezpieczeń. Lista zarówno pytań analitycznych, jaki i możliwość podejmowania na podstawie odpowiedzi działań (także wyprzedzających) jest, oczywiście, znacznie dłuższa.

Za przykład zastosowania takiego podejścia może służyć wykaz wydażeń mogących stanowić zagrożenia terrorystyczne i stanowiących uzasadnienie do wprowadzenia stopni alarmowych⁵.

Budowa takiej prognozy jest zatem procesem długotrwałym i żmudnym. Warto przy tym pamiętać, że prognoza nie jest celem samym w sobie, lecz instrumentem pozwalającym na udaremnienie zamachu. Może to nastąpić w postaci przerwania przygotowań do zamachu np. poprzez aresztowanie sprawców lub też wprowadzenie takich środków bezpieczeństwa — adekwatnych do zagrożenia prognozowanego — że potencjalni sprawcy odstąpią od dokonania zamachu stwierdzając, iż jego przeprowadzenie przekracza ich możliwości.

Jak zauważa Waldemar Zubrzycki system przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze terrorystycznym opierać się powinien na kilku obszarach oddziaływania państwa, takich jak:

- zapobieganie — obejmujące inicjatywy zmierzające do powstrzymania poszczególnych osób lub grup osób przed podjęciem jakichkolwiek działań terrorystycznych;
- zwalczanie — działania wymierzone bezpośrednio w struktury terrorystyczne w celu ustalenia ich lokalizacji, liczebności, powiązań itp., oraz unieszkodliwienia, ukarania, a także uniemożliwienia ponownego odtworzenia istniejących struktur, systemów komunikowania się czy też źródeł finansowania;
- ochrona — której zakres dotyczy możliwie najpełniejszego i najskuteczniejszego zabezpieczenia osób oraz całej zagrożonej infrastruktury przed atakami terrorystycznymi;
- reagowanie — działania związane z minimalizacją skutków ewentualnego zamachu terrorystycznego;
- prognozowanie — obejmujące analizę rzeczywistych oraz potencjalnych celów, dobór możliwych form, środków i metod działania w odniesieniu do rozmiaru zagrożenia, wykaz potencjalnych ofiar, a także możliwych sprawców zamachów (obszar ten stanowi swoisty łącznik spajający cztery wymienione wcześniej elementy, z uwzględnieniem zachodzących pomiędzy nimi interakcji).

W ramach systemu antyterrorystycznego Rzeczypospolitej Polskiej prognozowanie zagrożeń terrorystycznych odbywa się na poziomie

⁵ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2016 r. w sprawie zakresu przedsięwzięć wykonywanych w poszczególnych stopniach alarmowych i stopniach alarmowych CRP (Dz.U. z 2016 r., poz. 1101).

operacyjnym, w obszarze, w ramach którego wykonywane są zadania służące koordynacji wymiany informacji między poszczególnymi służbami i instytucjami wchodzącymi w skład systemu antyterrorystycznego, jak również prowadzi się bieżący monitoring i analizę zagrożeń o charakterze terrorystycznym⁶.

Podstawowym celem prognozy zagrożeń terrorystycznych na poziomie strategicznym jest odpowiedź na zasadnicze pytania: czy takie zagrożenie istnieje? czy w dającej się przewidzieć przyszłości możemy być zmuszeni do stawienia mu czoła? z jakich kierunków może się pojawić? jaki może mieć charakter? i — wreszcie — czy i jakich wymaga reakcji państwa na poziomie strategicznym? Jest to zatem klasyczna analiza i prognoza wieloczynnikowa, której rezultaty stanowią podstawę do podejmowania decyzji politycznych nie tylko związanych z prognozowanym zagrożeniem wobec nas, lecz także wynikających z naszych zobowiązań prawnomiędzynarodowych, sojuszniczych, takich jak udział w konwencjach wielostronnych, umowach dwustronnych, porozumieniach, sojuszach itp., czy też wskazujących na potrzebę przystąpienia do takowych lub intensyfikacji współpracy międzynarodowej w tym zakresie. W sferze polityki wewnętrznej ustalenia prognozy strategicznej mogą (i powinny) stanowić podstawę decyzji o budowie systemu antyterrorystycznego, jego kształcie, elementach składowych i kierunkach rozwoju, a jeżeli taki system już istnieje — o kierunkach jego udoskonalania wobec zmian wskazanych w prognozie.

Punktem wyjścia budowy prognozy zagrożeń terrorystycznych na poziomie strategicznym jest stworzenie bazy danych zamachów w skali globalnej w określonym przedziale czasowym, co pozwala na określenie trendu w zagrożeniach. Oczywiście można w tym zakresie skorzystać z funkcjonujących publicznie tego typu baz, np. START⁷, Global Terrorism Index⁸, czy choćby TE-SAT⁹. Trzeba jednak zwracać uwagę na stosowaną metodykę, a więc — jakie przypadki użycia przemocy są przez twórców poszczególnych baz kwalifikowane jako zamach terrorystyczny. Rzecz jasna, taka baza musi zawierać nie tylko informacje o dokonanych zamachach, lecz także cały szereg innych rekordów; musi być też bazą o charakterze relacyjnym, a więc pozwalającą na przeszukanie na podstawie zadanych kryteriów, o czym poniżej.

Każdy przypadek musi być starannie opisany według jednolitego wzoru. Poza lokalizacją (region/kraj/miasto) musimy dysponować danymi dotyczącymi:

— Sprawców zamachu, a więc organizacji terrorystycznej, osób, nurtu, motywacji, konkretnych żądań (np. zwolnienie więźniów politycznych czy likwidacja baz wojskowych, protest przeciwko polityce rządu, wątki

⁶ Zob. W. Zubrzycki, T. Aleksandrowicz, J. Cymerski, *Terroryzm 2019. Działania antyterrorystyczne*, Warszawa 2019, s. 22–48.

⁷ Country Reports on Terrorism — Statistical Annex, <<https://www.start.umd.edu/research-projects/country-reports-terrorism-statistical-annex>>, 23 marca 2022 r.

⁸ Global Terrorism Index, <<https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/>>, 23 marca 2022 r.

⁹ EU Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT), <<https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/tesat-report>>, 23 marca 2022 r.

religijne i ideologiczne, powiązania, sposób finansowania itp.). Istotna jest także ocena zdolności operacyjnych danej organizacji, zakres geograficzny jej aktywności, zasoby, finansowanie itp.

- *Modus operandi*.
- Środków technicznych wykorzystanych przez terrorystów, które należy potraktować odrębnie. Chodzi nie tylko o broń i materiały wybuchowe, lecz także np. wykorzystanie Internetu i technik komputerowych, dronów, sposoby łączności, logistykę itp.
- Kwestii komunikacji, a więc ostrzeżenia/groźby przed zamachem, komunikat po zamachu, zapowiedzi dalszych działań terrorystycznych, publikowanie zdjęć zakładników itp.
- Skutków zamachu (ofiary, straty materialne). W tym punkcie ważna jest znajomość liczby ofiar śmiertelnych, rannych, uprowadzonych, strat materialnych i ich konsekwencji (np. w postaci braku zaopatrzenia w wodę czy energię elektryczną) oraz straty własne terrorystów (zabici, ranni, zatrzymani przez siły policyjne itp.).
- Celu zamachu: przypadkowe/wybrane osoby fizyczne, infrastruktura krytyczna, środki transportu, budynki rządowe, siedziby organizacji itp.
- Czasu zamachu. Chodzi, rzecz jasna, nie tylko o porę dnia/nocy, ale także o tzw. czas polityczny, a więc np. wybory, strajki, niepokoje społeczne, manifestacje, imprezy masowe itp.
- Liczby zatrzymanych, aresztowanych, osadzonych i skazanych w związku z działalnością terrorystyczną.
- Zamachów, które nie doszły do skutku (z powodu działań służb antyterrorystycznych, z innych powodów).
- Podmiotów powiązanych z działalnością terrorystyczną: państwa, firmy, organizacje, stowarzyszenia, osoby fizyczne.
- Powiązań podmiotów znajdujących się w bazie z podmiotem bezpieczeństwa (państwem) przygotowującym prognozę¹⁰.

Z kolei podstawowym celem prognozy zagrożeń terrorystycznych na poziomie operacyjnym jest możliwość wystąpienia potencjalnych i realnych zagrożeń dla bezpieczeństwa i interesów podmiotu bezpieczeństwa, na rzecz którego wykonywana jest prognoza.

Rzecz jasna, konieczne jest określenie zagrożenia, które może wystąpić na terytorium państwa, jego statków powietrznych czy morskich. Jednak powinno ono obejmować również wszystkie potencjalne zagrożenia poza granicami państwa, np. obiekty dyplomatyczne i konsularne, inwestycje, osoby fizyczne będące obywatelami tego państwa, niekiedy także sojuszników.

O ile prognoza strategiczna z reguły jest jawna, o tyle prognoza operacyjna już nie, choćby dlatego, że budowana jest na podstawie informacji pochodzących m.in. z rozpoznania operacyjnego prowadzonego przez służby antyterrorystyczne i wymiany informacji ze służbami zagranicznymi. Jak zostało stwierdzone w Narodowym Programie Antyterrorystycznym na lata 2015–2019 na poziomie operacyjnym systemu antyterrorystycznego realizowane są zadania służące koordynacji wymiany informacji między

¹⁰ Zob. T. Aleksandrowicz, *Prognozowanie...*, wyd. cyt., s. 112–113.

poszczególnymi służbami i instytucjami wchodzącymi w skład systemu antyterrorystycznego RP, a także prowadzony jest bieżący monitoring i analiza zagrożeń o charakterze terrorystycznym¹¹. Jawnym rezultatem ustaleń prognozy na poziomie operacyjnym jest wprowadzenia jednego ze stopni alarmowych (ALFA, BRAVO, CZARLIE, DELTA) określonych w ustawie o działaniach antyterrorystycznych¹².

Analiza przesłańek pozwalających na wprowadzenie poszczególnych stopni alarmowych wskazuje na powiązania prognozy na poziomie operacyjnym z jej odpowiednikami na poziomach strategicznym i taktycznym; możemy wręcz mówić o sprzężeniach zwrotnych pomiędzy nimi. O prognozie na poziomie taktycznym będzie mowa poniżej, w tym miejscu zajmijmy się powiązaniem pomiędzy prognozami na poziomach strategicznym i operacyjnym.

Prognoza z jednej strony na poziomie operacyjnym stanowi niejako rozwinięcie i skonkretyzowanie prognozy strategicznej, jakby jej ukierunkowanie. Pozyskanie informacji dotyczącej konkretnego zagrożenia jest wykorzystywane nie tylko do podejmowania konkretnych działań (m.in. wynikających z wprowadzonego stopnia alarmowego), lecz także służy do uzupełnienia prognozy strategicznej, spełniając tym samym funkcje monitoringu. Dzięki temu prognoza strategiczna może być aktualizowana i uzupełniana o nowe elementy. Z drugiej strony, prognoza strategiczna pozwala na wprowadzenie do prognozy operacyjnej elementów poszerzających naszą wiedzę o podmiocie stwarzającym zagrożenie, np. o *modus operandi* stosowanym najczęściej przez dany podmiot.

Podobnie jak w przypadku analizy zagrożeń na poziomie strategicznym podstawą do jej tworzenia jest zbudowanie relacyjnej bazy danych, w której zawarte są incydenty (zdarzenia) dające podstawy do stwierdzenia istniejącego zagrożenia. Ma ona jednak inny charakter niż analogiczna baza danych na poziomie strategicznym, dotyczy bowiem nie zamachów, które już miały miejsce, lecz zamachów potencjalnych. Inną różnicą jest horyzont czasowy, w przypadku prognozy operacyjnej bowiem jest on zdecydowanie krótszy, ponieważ mamy do czynienia z zagrożeniami bieżącymi, które mogą skutkować zamachem terrorystycznym w najbliższej przyszłości, częstokroć w ciągu nadchodzących dni czy wręcz godzin.

Taka baza danych zawiera informacje zdobywane na drodze bieżącego monitoringu zagrożeń terrorystycznych. Wśród danych ją tworzących znajdują się m.in. te, które wymienia się w rozporządzeniach ministra spraw wewnętrznych i administracji¹³ czy też opracowany przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wykaz incydentów mających wpływ na ocenę

¹¹ M.P. z 2014 r., poz. 1218, załącznik.

¹² Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 904 ze zm.).

¹³ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym (Dz.U. z 2016 r., poz. 1092) oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 lutego 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym (Dz.U. z 2017 r., poz. 395).

ryzika zagrożenia o charakterze terrorystycznym dla obszarów, obiektów i urządzeń podlegających obowiązkowej ochronie¹⁴.

W świetle powyższego jest oczywiste, że również na poziomie taktycznym kluczowe znaczenie mają informacje dotyczące zagrożeń, analiza tych informacji, a w konsekwencji — także prognoza zagrożeń terrorystycznych. Jednak — w przeciwieństwie do prognozy strategicznej — na poziomie taktycznym operuje się konkretnymi danymi dotyczącymi zagrożeń, a w przeciwieństwie do prognozy operacyjnej — nie potencjalnymi zagrożeniami, lecz realnymi. Tak więc prognoza zagrożeń terrorystycznych na poziomie taktycznym jest najtrudniejszą kategorią z omawianych w niniejszej książce prognoz. Wynika to z trzech kwestii:

- krótkiego horyzontu czasowego takiej prognozy (presja czasu),
- konieczności precyzyjności i szczegółowości,
- konieczności „odczytania” intencji terrorystów odnośnie miejsca (celu) zamachu, czasu, w jakim zostanie on przeprowadzony i wybranego przez sprawców *modus operandi*.

Z punktu widzenia „czystości” metodologicznej prognoza zagrożeń terrorystycznych na poziomie taktycznym mieści się między prognozą a rozpoznaniem operacyjnym; *de facto* jest to rezultat rozpoznania operacyjnego uzupełnionego o ustalenia prognostyczne na poziomie strategicznym i operacyjnym. Punktem wyjścia (podstawą) do tworzenia prognoz zagrożeń terrorystycznych na poziomie taktycznym jest kilka kategorii danych. Po pierwsze, są to ustalenia wynikające z prognozy na poziomie strategicznym, a więc główne kierunki zagrożeń, preferowane cele zamachów i *modus operandi*, czas polityczny (np. wybory, imprezy masowe, strajki i zaburzenia społeczne). Na podstawie tych informacji można opracować kryteria wyboru celu, czasu i *modus operandi* sprawców i zastosować je do lokalnych warunków, a więc wytypować obiekty, które mogą stać się celem zamachu, określić prawdopodobieństwo czasu zamachu i wyboru *modus operandi*¹⁵.

Po drugie, budując prognozę na poziomie taktycznym, należy wykorzystać dane zawarte w prognozie operacyjnej. Pozwalają one na wytypowanie potencjalnych celów (obiektów) ataków, a więc równocześnie działań polegających na rozpoznaniu ich przez służby kontrterrorystyczne pod kątem charakterystyki terenu, rozkładu pomieszczeń, sposobu ochrony, zabezpieczeń technicznych czy procedur. Szczególnie cenne są dane dotyczące powiązań figurantów z organizacjami terrorystycznymi, jeśli bowiem np. osoba prowadząca obserwację danego obiektu jest powiązana z organizacjami fundamentalistycznymi, można prognozować możliwość zamachu bombowego o charakterze samobójczym, jeśli zaś powiązania te dotyczą ugrupowań ekstremistycznych skrajnej prawicy lub lewicy, to tego typu zamach w zasadzie można wykluczyć, a z większym prawdopodobieństwem prognozować np. podpalenie przy użyciu koktajlu Mołotowa.

¹⁴ ABW, *Procedura uzgadniania planu ochrony obszarów, obiektów i urządzeń podlegających obowiązkowej ochronie w zakresie zagrożeń o charakterze terrorystycznym*, <<https://bip.abw.gov.pl/bip/procedury/495,Procedura-uzgadniania-planu-ochrony-obszarow-objektow-i-urzadzen-podlegajacych-o.html?sid=47275ed2396b07ffaf12903f115c296b>>, 29 marca 2022 r.

¹⁵ T. Aleksandrowicz, *Prognozowanie...*, wyd. cyt., s. 147–149.

Po trzecie wreszcie, to dane pochodzące z bieżącego rozpoznania operacyjnego, które dotyczą stwierdzonych przygotowań do zamachu lub też zamachu już dokonanego (precyzyjnie: w toku), np. w przypadku wzięcia zakładników. Dane te dotyczą zarówno przeciwnika (liczba terrorystów, ich uzbrojenie, wyposażenie, związki z konkretną organizacją), ofiar (liczba zakładników, czy są wśród nich osoby starsze, dzieci, osoby niepełnosprawne, chore itd.), miejsca zdarzenia (plany obiektu, ukształtowanie terenu, przebieg sieci gazowych, elektrycznych, wodociągowych, kanalizacyjnych), zagrożenia (możliwość zabijania zakładników, nawiązanie kontaktu z terrorystami, podjęcie negocjacji, zgłoszenie żądań). Oczywiście konkretne dane zależą od konkretnego przypadku, jednak należy je na bieżąco uzupełniać o ustalenia prognoz na poziomie strategicznym i operacyjnym (np. tożsamość terrorystów, czy znajdują się oni w bazie danych służb antyterrorystycznych, ich przeszłość, udział w dokonanych już zamachach, najczęściej wykorzystywane *modus operandi*, profil psychologiczny).

W tym kontekście należy odnotować, że w literaturze przedmiotu podkreśla się znaczenie wykorzystania systemów informacji geograficznej (*Geographic Information System* — dalej jako: GIS). Jak zauważają Tomasz Bajerowski i Anna Kowalczyk GIS jest „zbiorem danych i informacji z przyporządkowaną lokalizacją geodezyjną. Każda informacja zarejestrowana i przechowywana w GIS ma ściśle określoną lokalizację przestrzenną, a coraz częściej równie ściśle określoną «lokalizację» czasową. Jest to więc system odwzorowujący realną przestrzeń standardowo w układzie 2D i 3D oraz coraz częściej w 4D, co umożliwi prowadzenie analiz dynamicznych. Dynamiczne analizy geoprzestrzenne natomiast są najbliższą przyszłością i koniecznością, zwłaszcza w obszarze działań antykryzysowych w najszerszym tego słowa znaczeniu. GIS jest współczesną formą mapy. Wszystko, co dzieje się w realnym życiu, dzieje się w czasie i przestrzeni, i to wszystko jesteśmy dzisiaj w stanie skartować — sporządzić mapę każdego zjawiska”¹⁶.

Zastosowanie taksonomii numerycznej w prognozowaniu zdarzeń terrorystycznych (szacowanie prawdopodobnych skutków oraz typowanie miejsc ataku) opiera się na założeniu, że cechy przestrzeni są istotnymi atraktorami zdarzeń terrorystycznych, a więc podobny zestaw cech (geoinformacji) charakteryzujący określone miejsce w przestrzeni sprzyja wyborowi tego miejsca jako celu zamachu i powoduje podobne skutki. Geoinformacje uznane za istotne należy odpowiednio sparаметryzować. Inwentaryzacja informacji polega z reguły na przyporządkowaniu faktu występowania danej cechy i jej parametrów do określonej lokalizacji. Jak podkreślają ww. Autorzy: „procedura ta może być z powodzeniem stosowana [...] w konkretnych, szczegółowych przypadkach oraz na przykład do identyfikacji prawdopodobnych celów różnych typów ataków terrorystycznych. Dysponując bowiem charakterystyką obiektów, w których

¹⁶ T. Bajerowski, A. Kowalczyk, *Metody geoinformacyjnych analiz jawnoźródłowych w zwalczaniu terroryzmu*, Olsztyn 2013, s. 15.

doszło w przeszłości do różnych typów ataków, oraz dysponując informacjami o prawdopodobnych, przewidywanych lub jedynie branych pod uwagę z innych względów (np. infrastruktura krytyczna) celach ataku, po ocenie parametrów tych obiektów zgodnie z zestandaryzowaną procedurą, możemy je pogrupować. Uzyskamy grupy wcześniej zaatakowane w ściśle określony sposób oraz obiekty niezaatakowane, ale właśnie brane pod uwagę jako potencjalne cele. Każda taka grupa będzie miała przyporządkowany tylko jeden prognozowany typ ataku, jakiego należy spodziewać się w odniesieniu do analizowanych obiektów¹⁷.

Metoda macierzy zagrożeń opiera się na założeniu, że terroryści nie typują celów ataku przypadkowo, lecz posługują się wybranymi przez siebie kryteriami, a zatem miejsca, w których może dojść do ataku charakteryzują się pewnymi cechami — atraktorami. Opisywana metoda polega na utworzeniu macierzy zagrożeń, identyfikacji miejsc i inwentaryzacji cech generujących zagrożenia, co pozwala stworzyć macierz inwentaryzacyjną, a następnie przemnożyć macierz inwentaryzacyjną przez macierz zagrożeń, co pozwala na uzyskanie macierzy wynikowej pozostającej w bezpośredniej koincydencji z numeryczną mapą terenu.

Metoda identyfikacji przestrzennej i szacowania prawdopodobieństw wystąpienia zagrożeń skumulowanych (multizagrożeń) opiera się z kolei na założeniu, że przestrzeń przez charakterystykę cech nagromadzonych w określonych miejscach (atraktorów) wywołuje różnorodne zagrożenia, w tym o charakterze terrorystycznym. Kumulacja zagrożeń „może mieć charakter jednolitego zagrożenia maksymalizującego prawdopodobieństwo zaistnienia jednego tylko rodzaju ataku oraz charakter zagrożenia zwielokrotnionego, maksymalizującego prawdopodobieństwo zaistnienia przyporządkowaniu analizowanemu obszarowi sieci tzw. podstawowych pól oceny, których wielkość i kształt zależy więcej niż od jednego rodzaju ataku w jednym miejscu. Identyfikacja tego miejsca polega na przyporządkowaniu analizowanemu obszarowi sieci tzw. podstawowych pól oceny, których wielkość i kształt zależy od analizowanego zjawiska, a następnie na inwentaryzacji wszystkich istotnych cech przestrzeni, które w każdym z takich pól występują”¹⁸.

Prognozowanie z wykorzystaniem drzew decyzyjnych wywodzi się z teorii grafów. „Drzewo decyzyjne jest specyficznym grafem, który składa się z węzłów i gałęzi. Węzły symbolizują «momenty» podejmowania decyzji”. W konstrukcji drzewa decyzyjnego węzeł decyzyjny oznaczany jest kwadratem (decyzja podejmowana przez terrorystę), zaś decyzja wyznaczana wyborem gałęzi wychodzącej z tego węzła. Metoda drzewa decyzyjnego jest pomocna w odtwarzaniu sposobu myślenia terrorysty planującego zamach, stosujemy wówczas kryteria, którymi — jak zakładamy — w swoim procesie decyzyjnym posługuje się terrorysta. „Prognoza skutków (analiza) powinna prowadzić do wyboru decyzji optymalnej z punktu widzenia terrorysty, czyli do identyfikacji miejsca, w którym przeprowadzenie ataku

¹⁷ Tamże, s. 124.

¹⁸ Tamże, s. 150–151.

spowoduje skutki najlepsze (z jego punktu widzenia) z możliwych w danym czasie i w danych warunkach — skutki optymalne”¹⁹.

Przywołani Autorzy proponują także wykorzystanie analizy sieciowej, a więc zastosowanie teorii sieci bezskalowych, do analizy odporności układu komunikacyjnego miasta na zagrożenia terrorystyczne. W ramach tej metody układ komunikacyjny miasta traktuje się jako sieć, której węzłami są skrzyżowania, zaś połączenia między węzłami — drogi. Autorzy wprowadzają pojęcie „skrzyżowania przestrzennego”, którym jest każdy węzeł utworzony przez obszar położony w zasięgu oddziaływania eksplozji ładunku wybuchowego oraz wejścia do węzła w postaci ulic²⁰.

Ustalenia (rezultaty) prognoz zagrożeń terrorystycznych na poziomie taktycznym są wykorzystywane na trzy sposoby. Po pierwsze, stanowią one podstawę do opracowywania programów szkoleniowych i przeprowadzania ćwiczeń w taki sposób, by funkcjonariusze (żołnierze) przeznaczeni do prowadzenia działań kontrterrorystycznych byli przygotowani na realnie występujące zagrożenia, np. do prowadzenia działań w terenie (obiekcie) skażonym biologicznie, chemicznie lub radiologicznie. Po drugie — są podstawą do wyposażenia funkcjonariuszy (żołnierzy) w odpowiednią do realizacji zadań broń, amunicję, sprzęt, środki ochrony. Po trzecie wreszcie — są to dane niezbędne do planowania działań kontrterrorystycznych w taki sposób, aby spełniać kryteria minimalizacji przemocy do poziomu niezbędnego do wykonania zadania z uwzględnieniem ochrony czynnika ludzkiego oraz opierać działania taktyczne pododdziału kontrterrorystycznego na ogólnie przyjętych zasadach sztuki wojennej w ich wymiarze taktycznym²¹.

Elementy oceny atraktora — wskaźniki

W rozumieniu niniejszego artykułu za atraktor należy uważać obiekt (potencjalny cel zamachu), który odpowiada zamierzeniom terrorystów pod względem miejsca położenia, poziomu zabezpieczeń, funkcji społecznych, czasu politycznego, medialności, a także możliwości odnośnie wyboru *modus operandi*. Na podstawie powyższych rozważań można zaproponować kilka kluczowych elementów atraktora. Oczywiście poniższa lista nosi charakter przykładowy i nie pretenduje do wymienienia wszystkich czynników. Trzeba też pamiętać, że lista takich elementów jest zmienna — nie wszystkie w każdym przypadku będą odgrywały rolę (np. czas polityczny), nie wszystkie też zdołamy rozpoznać (choćby zdolności terrorystów do dokonania rozpoznania zastosowanych zabezpieczeń antyterrorystycznych lub ich zdolności do przełamania tych zabezpieczeń). Tytułem przykładu można wszelako wskazać na następujące elementy:

¹⁹ Tamże, s. 157–158.

²⁰ Tamże, s. 169.

²¹ Zob. K. Jałoszyński, *Jednostka kontrterrorystyczna — elementy działań bojowych w systemie bezpieczeństwa antyterrorystycznego*, Szczytno 2011, s. 105.

- czas polityczny (np. planowane duże imprezy masowe, szczególnie o charakterze międzynarodowym, napięcia społeczne itp.),
- fizyczne położenie potencjalnego celu (np. możliwość sparaliżowania ruchu w danej miejscowości, zwiększenie liczby ofiar o osoby znajdujące się w otoczeniu obiektu, gdy leży on przy uczęszczanych ciągach komunikacyjnych),
- symboliczne znaczenie obiektu (wzmocnienie efektu medialnego),
- znaczenie obiektu dla funkcjonowania państwa i społeczeństwa (np. obiekty infrastruktury krytycznej),
- poziom zabezpieczeń antyterrorystycznych obiektu (poziom trudności w dokonaniu zamachu),
- możliwość dokonania zamachu symultanicznego dającego efekt synergii.

Całościową ocenę atraktora można także kwantyfikować poprzez przypisanie każdemu elementowi określonej wartości i określenie, od jakiej ilości punktów należy wzmacniać zabezpieczenia antyterrorystyczne i ukierunkowywać działania operacyjno-rozpoznawcze mające na celu ustalenie ewentualnych przygotowań do zamachu.

Podsumowanie

Prognozowanie zagrożeń terrorystycznych jest możliwe i konieczne. Prawidłowo zbudowana prognoza uwzględniająca wszystkie elementy stwarza możliwość niedopuszczenia do zamachu, a zatem — odniesienia sukcesu przez służby antyterrorystyczne. Podstawą takiej prognozy jest m.in. prawidłowe wytypowanie atraktora. Należy jednak zawsze pamiętać, że mowa jest o prognozie, a więc o wydarzeniach, które mogą nastąpić w przyszłości, jednak mogą mieć zupełnie inny charakter, wystąpić w innym miejscu i czasie niż wynika to z prognozy, a mogą przecież nie wystąpić w ogóle. Prognoza bowiem nigdy nie oznacza pewności, dowodzi jedynie możliwości, potencjalnego zaistnienia, prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożenia²². Jak zauważa w tym kontekście doświadczony brytyjski analityk David Omand stworzenie ostrzeżenia strategicznego o możliwych wariantach rozwoju wydarzeń w przyszłości oznacza wyłącznie, że nie będziemy tak mocno zaskoczeni przez niespodzianki (*not to be so surprised by surprise*); trzeba zatem zaakceptować, że — unikając zaskoczenia na poziomie strategicznym — możemy zostać zaskoczeni na poziomie taktycznym. Co więcej, rozwój sytuacji oznacza zmienność w czasie, a więc prognoza trafna może — wobec zmieniającej się sytuacji/upływu czasu — okazać się błędna²³. Innymi słowy: prognoza to możliwość, nigdy pewność, jednak bez budowania prognoz trudno sobie wyobrazić racjonalny i skutecznie działający system antyterrorystyczny.

²² Na temat ograniczeń prognozowania zob. T. Aleksandrowicz, *Prognozowanie...*, wyd. cyt., s. 61–66.

²³ D. Omand, *How Spies Think. Ten Lessons in Intelligence*, London 2020, s. 104–105.

Bibliografia

1. Przemyski A.P., *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)* [w:] Pływaczewski E.W. (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005.
2. ABW, *Procedura uzgadniania planu ochrony obszarów, obiektów i urzędzeń podlegających obowiązkowej ochronie w zakresie zagrożeń o charakterze terrorystycznym*, <<https://bip.abw.gov.pl/bip/procedury/495,Procedura-uzgadniania-planu-ochrony-obszarow-objektow-i-urzedzen-podlegajacych-o.html?sid=47275ed2396b07ffaf12903f115c296b>>, 29 marca 2022 r.
3. Aleksandrowicz T., *Prognozowanie zagrożeń terrorystycznych. Aspekty metodologiczne*, Warszawa 2022.
4. Bajerowski T., Kowalczyk A., *Metody geoinformacyjnych analiz jawnoźródłowych w zwalczaniu terroryzmu*, Olsztyn 2013.
5. Country Reports on Terrorism — Statistical Annex, <<https://www.start.umd.edu/research-projects/country-reports-terrorism-statistical-annex>>, 23 marca 2022 r.
6. EU Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT), <<https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/tesat-report>>, 23 marca 2022 r.
7. Global Terrorism Index, <<https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index/#/>>, 23 marca 2022 r.
8. Jałoszyński K., *Jednostka kontrterrorystyczna — elementy działań bojowych w systemie bezpieczeństwa antyterrorystycznego*, Szczytno 2011.
9. Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019 (M.P. z 2014 r., poz. 1218).
10. Omand D., *How Spies Think. Ten Lessons in Intelligence*, London 2020.
11. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym (Dz.U. z 2016 r., poz. 1092).
12. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 lutego 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym (Dz.U. z 2017 r., poz. 395).
13. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2016 r. w sprawie zakresu przedsięwzięć wykonywanych w poszczególnych stopniach alarmowych i stopniach alarmowych CRP (Dz.U. z 2016 r., poz. 1101).
14. Sokała W., *Konsekwencje asymetrii „miecza” i „tarczy”. Studium skuteczności wybranych narzędzi w zwalczaniu nowej fali terroryzmu w Europie* [w:] Zubrzycki W., Jałoszyński K., Babiński A. (red. nauk.), *Polska ustawa antyterrorystyczna — odpowiedź na zagrożenia współczesnym terroryzmem*, Szczytno 2016.
15. Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 904 ze zm.).
16. Zubrzycki W., Aleksandrowicz T., Cymerski J., *Terroryzm 2019. Działania antyterrorystyczne*, Warszawa 2019.

DOI: 10.5604/01.3001.0054.6113**[http://dx.doi.org/ 10.5604/01.3001.0054.6113](http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0054.6113)****Słowa kluczowe:** zagrożenia terrorystyczne, prognozowanie, metodyka, atraktor

Streszczenie: Artykuł poświęcony został problematyce prognozowania zagrożeń terrorystycznych, w szczególności na poziomie taktycznym. Punktem wyjścia rozważań autora jest teza głosząca, że możliwa jest budowa prognoz dotyczących miejsca, czasu i *modus operandi* zamachu terrorystycznego. W artykule omówiona została metodyka prognozowania zagrożeń terrorystycznych na poziomach strategicznym i operacyjnym, by na tym tle szczegółowo wyjaśnić kwestie prognozowania na poziomie taktycznym. Autor proponuje rozwiązanie polegające na ustaleniu atraktora — celu, który odpowiada zamierzeniom terrorystów pod względem miejsca położenia, poziomu zabezpieczeń, funkcji społecznych, czasu politycznego, a także możliwości odnośnie wyboru *modus operandi*. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w artykule jest analiza systemowa; autor posługuje się także metodyką opracowaną w ramach amerykańskiej szkoły analizy wywiadowczej.